

EKKLESIA AMSTERDAM zondag 7 maart 2021**In de woestijn***Alex van Ligten***Inleiding**

*Ik geloof in het weerloze, breekbare kleine
 En ik geloof in het genadeloos oog voor detail
 En ik geloof in het fijne nog verder verfijnen
 In het zout in de wond en in twijfel gezaaid*

Een couplet uit het lied 'Ik geloof' van Jeroen van Merwijk. Een kleine geloofsbelijdenis waarin de zanger het (als zo vaak in zijn liedjes) opneemt voor alles wat klein, bedreigd en niet in aanzien is.

Het volgende couplet brengt ons zowaar bij de wijze waarop wij grote delen van de bijbel dienen te lezen, willen we de strekking ervan echt begrijpen.

*Ik geloof in de steen in het stilstaande water
 En ik geloof in voor alles en iedereen door het vuur
 Ik geloof in verbeelding ik geloof in theater
 En in schilderkunst en literatuur*

Het boek Numeri, waaruit we vandaag lezen, doet een beroep op onze verbeelding, er wordt theater in gemaakt en het is literatuur.

Het uit slavernij bevrijde volk trekt door de woestijn naar een land waar het goed is te wonen. Vaak worden bij die woestijntocht de ontberingen benadrukt, het doorzettingsvermogen, de aanvechtingen. Want de woestijn is het gebied waar het dor en doods is.

Maar in het boek dat *In de woestijn* heet, is er eerst aandacht voor het tegenovergestelde van een moeilijke reis door vijandig gebied. In het langste hoofdstuk uit de hele bijbel - Numeri 7 telt 89 bijbel-verzen - wordt uitbundig verteld, als in een lang theaterstuk, hoe de voltooiing wordt gevierd van 'de Woning', de Tent der Ontmoeting, de plaats waar het volk tot zijn God kan opgaan, bidden, zingen, zijn woord horen. Het spel van de liturgie wordt gevierd met volle overgave, twee weken lang. Elke stam stuurt zijn vertegenwoordiger, de *pater familias*, in onze vertaling 'grootvorst'. Alsof we van de woestijn beland zijn aan het tsaren-hof in Petersburg. Zo wordt het spel gespeeld. Nog een couplet van Jeroen van Merwijk:

*Ik geloof in het kanaliseren van woede
 En dus geloof ik in spel en dus geloof ik in sport
 En ik geloof niet in zekerheid, maar in vermoeden
 En in het hart dat bij mij uit wordt gestort*

Israël is, kun je wel zeggen, hier goed bezig met zijn sport: het dienen van de macht die het volk bevrijd heeft uit het slavenhuis, en die macht in ere houden.

We lezen het begin en het slot van het hoofdstuk. En we horen wat er te horen valt nadat er 88 verzen lang gaven van zilver en goud zijn gebracht. Alles stuurt aan op het slotvers. Daarna het lied over de stem die ons roept: 'Stem als een zee van mensen'.

Overdenking deel 1

Als je nu toch een beetje serieus genomen wilt worden met je geloof, zou je uit voorzichtigheid misschien beter met wat anders moeten aankomen dan verhalen over bevrijde slaven die met hele prijzenkasten door de woestijn zeulen, en de grote zorg om het overleven inruilen voor het optuigen van een feesttent.

Maar Israël speelt hier het spel van de liturgie met grote overtuiging, zonder angst voor wat 'men' ervan zal zeggen. Angst is ook altijd de slechtste raadgever bij je afwegingen van wat goed is en wat niet.

Grote angst ontwaar ik dagelijks bij het lezen van de krant en het volgen van het nieuws.

Wat de redacties bezielt, weet ik niet. Waarschijnlijk bedoelen ze het geklaag over de linkse kerk tegen te gaan, de zeurpartijen van het nationaal-populisme over hoe het zich niet gehoord voelt, die hardnekkige mythe die maar blijft rondzingen in de kringen van verontwaardigde, boze en slachtofferige mensen.

In de media lijkt er onevenredig veel aandacht geschonken te worden aan partijen die haatzaaij tegen moslims en Joden prediken, en doordat ze zo uitvoerig aan het woord komen, zijn hun geluiden zo langzamerhand *salonfähig* geworden.

Dat niemand er meer van opschrikt, zou kunnen betekenen dat niemand er meer aandacht aan schenkt en het de moeite niet waard vindt. Dat hoop je, want het zou kunnen helpen om over anderhalve week een niet al te gênante verkiezingsuitslag te krijgen. Maar waarschijnlijker is dat antisemitische uitspraken er zo door ingeburgerd raken dat de burgers ze niet alleen vrijelijk uiten, maar er ook naar gaan leven. Het lijkt me in een democratie beter dat de geluiden die mensen uitsluiten, minderwaardig noemen, haat verspreiden, niet publiekelijk te horen zijn. Vrijheid van meningsuiting is mooi, maar het willen wegwerken van bevolkingsgroepen is geen mening, het is het begin van terreur. Mijn vrijheid van meningsuiting bestaat dezer dagen uit weg-zappen als de antisemiet of de anti-islamiet in beeld komen, en daar heb ik een zere duim aan overgehouden. Hun boze koppen zijn niet om aan te zien en hun valse geluid is niet meer om aan te horen.

Israël in de woestijn, dat is: de vrijheid vieren door de Bevrijder te eren. Door bij hem te blijven, zijn woord te doen. De liturgie rond de Tent der Ontmoeting is de hulp voor hun geest, zoals het manna uit de hemel hun de lichamelijke kracht geeft door de ontberingen van de lange reis heen te komen. De geest heeft de liturgie nodig, ook als dat maar mondjesmaat kan: vorige week kreeg ik tijdens het weg-zappen van de politici een oude mevrouw in beeld, corona-beveiligd achter slot en grendel van haar tehuis, die aan de telefoon haar dochter vroeg: 'Zing je wel elke dag, schat?'

Israël dat de liturgie viert, is hier ons grote voorbeeld: vieren, spelen, muziek maken, zingen. Houd er de moed maar in. ('Van je hela hola' komt trouwens van halleluja.)

Er is in al dit liturgische spel ook nog een mooie, speelse samenhang met Israël's eigen voorgeschiedenis te ontdekken. De Joodse geleerde Rasji (Troyes, 1040-1105) vertelt bij de offerdieren dat het stierkalf op het menu stond toen Abraham de drie mannen bij zijn tent ontving (van wie er een God zelf bleek te zijn; Genesis 18:7), de rammen doen denken aan het dier dat in de plaats van Izaak geofferd werd (Genesis 22:13), de schapen verwijzen naar Jakob die in zijn ballingschapsjaren een grote kudde verwierf en het geitenbokje doet denken aan Jozef, wiens mooie jas met het bloed van een geitenbok werd ingewreven. De offerrituelen

verwijzen naar Abraham, Izaäk, Jakob en Jozef, en zo zijn ze passend bij de God van Abraham, Izaäk, Jakob en Jozef, die meegaat met zijn mensen door de *wereld*, van Egypte naar het beloofde land, en door de *tijd*, van geslacht tot geslacht. Rasji vertelt ook dat al die getallen die klinken beurtelings verwijzen naar de gemeenschap en het individu.

Overdenking deel 2

Alles stuwt naar dit laatste: het horen van 'de stem'. 'De', niet zoals veel vertalingen hebben, 'een stem'. Dat is te vaag, te algemeen. Stemmen genoeg om ons heen, en in ons. Dé stem, staat er. En die spreekt hét woord.

Dat klinkt imposant, het doet denken aan het geladen moment dat de priester na de evangelielezing de bijbel omhooghoudt en roept: 'Woord van God.' Zwaar, massief, niet tegenin te gaan, niet tegenop te boksen. Rotsvaste zekerheid. het Woord met een dikke hoofdletter.

Terwijl het na alle toeters en bellen van het langste bijbelhoofdstuk juist de rust is, de stilte, waarin het woord klinkt. En de stem, de ene stem, de stem van de Ene, Enige, breekt de stilte niet, maar spreekt.

In weerwil van alle hoogte en verhevenheid die aan het Woord met een hoofdletter wordt toegekend, is het geloof hier juist het zwakst. Want woorden hebben wel kracht, maar je kunt juist met de verkeerde woorden eerder alles kapot maken dan dat je het met goede woorden weer heel krijgt. Juist als het eropaan komt, schieten woorden vaak tekort. Ze zijn ontoereikend om te helen, te troosten, het goede te bewerkstelligen.

Dat is eigen aan woorden. En het is ook eigen aan de God die in ons dikke geloofsboek aan het woord komt, dat hij zich bedient van het hulpeloze en zwakke van woorden en zinnen. Zijn woorden zijn vergeving, verzoening, vrede, liefhebben. Gerechtigheid, geluk, genoeg te eten, een thuis.

In al hun vergankelijkheid zijn het die woorden die ons willen geleiden. 'Stem ons af op uw stem' zingen we in het lied 'Gij wacht op ons'.

De grote maar kwetsbare woorden die alle goeds aanduiden waarmee de Bevrijder-God zijn volk wil zegenen, of wij ons daar alsjeblijft op af willen stemmen. Door zijn woord te doen, ernaar en erbij te leven.

Er zijn veel stemmen te horen, ze komen van alle kanten, de reclame zo luidkeels dat het het volume van de nazipropaganda benadert, de volksmenners met hun leugenstemmen, horen en zien vergaan je. Maar er is ook de moeder aan de telefoon met haar kind, er zijn liederen, gedichten. Daarin kan de stem klinken: woorden die een appèl op je doen, die je overeind trekken en op gang doen komen. Woorden die je hoort en waarbij je denkt: daar kan ik niet onderuit.

Niet zul je meer rusten, geen ogenblik, voordat je een plek hebt gevonden waar God wonen kan, de enige ware, een plek waar de doden leven, een plaats waar recht wordt gedaan aan de verworpenen der aarde. We horen dat alles terugkomen in de voorbede en het lied tot slot.

Voor nu nog eenmaal Van Merwijk: na het couplet

*Ik geloof in afwijkend, ik geloof in bijzonder
Ik geloof in de kont en ik geloof in de krib
Ik geloof in het raadsel, ik geloof in het wonder*

En ik geloof in compassie, ik geloof in begrip

besluit hij zijn lied met de woorden:

*En met het risico dat ik voor gek wordt versleten
Geloof ik dat alles ooit mooi wordt en goed
Met de moed van de wanhoop en tegen beter weten in
Blijf ik geloven, omdat dat wel moet
Ik blijf maar geloven omdat dat wel moet
Ik blijf maar geloven omdat ik dat wel moet*

Zo moge het zijn.